

Yttrande över remiss från Landsbygds- och infrastrukturdepartementet gällande betänkande SOU 2023:27 Kamerabevakning för ett bättre djurskydd

Sammanfattning

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) instämmer i remissens huvudpunkter, och ser ett stort värde både för verksamhetsutövarna och för kontrollmyndigheterna med att kunna dokumentera och verifiera hur djurskyddet hanteras på slakterier. Vidare kan materialet komma till användning för att påverka den offentliga kontrollens omfattning, för riskbaserad kontroll. SLU instämmer generellt i de förslag som ges, men anser att det, när en så pass här omfattande förändring görs, vore synnerligen lämpligt att även ställa krav på att den föreslagna inspelningen av videofilmer också omfattar samtidig ljudupptagning på samma plats, för att t.ex. kunna notera om djur skriker i samband med hugg och slag. Vidare vill SLU betona vikten av att kamerabevakningen täcker hela linjen fram tills det att djuret är bedömt och konstaterat dött.

Generella synpunkter

SLU delar utredningens uppfattning av att kamerabevakning kan vara ett användbart verktyg för att stärka djurskyddet på svenska slakterier (sid 14). Dels när man misstänker brister, eller konstaterar brister, och behöver undersöka omständigheterna bakom dessa. Dels för att kunna bedöma om det är en systematisk brist. Det är även användbart i händelse av prövning av tillbakadragande av kompetensbevis. Bilderna kan ha ett viktigt bevisvärde, särskilt när det rör bristfällig hantering av djur, där man i dagsläget kan konstatera att någon hanterat djuret i strid mot lagstiftningen, men inte kan konstatera vem som gjort det (t.ex. använt elpåfösare på slaktgrisar, gett slagmärken på gris, lyft fåren i ullen så att det uppstått subkutana blödningar m.m.). Här skulle kamerabevakning kunna underlätta både för att styrka brott och för att kunna fria. Erfarenheter och övervakningsdata från kamerabevakning kan därtill på ett objektiva sätt påverka kontrollens omfattning och ge underlag för verkligt riskbaserad kontroll.

SLU instämmer också i utredningens slutsats att kamerabevakning endast bör utgöra ett komplement till den befintliga kontrollen av djurskydd på slakterier (sid 15). SLU instämmer vidare i att granskning i efterhand bör vara tillfyllest (sid 16), men att materialet kan behöva sparas längre än de föreslagna 2 månaderna.

Därtill instämmer SLU i att det är slakterierna som bör ansvara för kamerabevakningen, vad gäller inköp och drift, i enlighet med lagstiftarens anvisningar (sid 15). SLU ställer sig även positivt till att slakterierna ska kompenseras av staten för inköp av utrustningen. Lagstiftaren bör även överväga möjligheten att i tillägg till access till inspelat material även ge myndigheterna möjlighet till direkt åtkomst till systemet i realtid, alternativt kunna hämta hem data utan att invänta företagets medverkan. Rent generellt, och i synnerhet om extern datahämtning tillåts, behöver datasäkerhetsfrågorna hanteras klokt för att minimera risken för intrång, IT-attacker med mera. Det behöver också finnas en beredskap för vilka åtgärder som krävs ifall kamerasytemet skulle ligga nere eller ifall det inte går att få ut material i efterhand; krävs slaktstopp, sanktioner eller är det bara olycksfall i arbetet som korrigeras framgent? Slutligen behöver lagstiftaren fundera över ifall man önskar att kamerabevakningen ska vara igång dygnet runt, eller bara den del av dygnet då slakt förväntas pågå enligt ordinarie schema. Detta mot bakgrund av erfarenheter kring svartslakt utan veterinär kontroll på "udda tider".

Däremot anser SLU att kamerabevakningen även ska omfatta ett krav på ljudupptagning, inte bara rörliga bilder (sid 16). Ljud ger mycket omfattande information om vad djuren egentligen upplevt: det där slaget, träffade det verkligen djuret och gjorde det ont? I vissa fall kan läten från djuret ge mycket tydlig information om vad djuret har erfaren. Slutligen kan det vara viktigt för kontrollmyndigheterna att fastställa sambandet mellan något som ses (ett djur som hoppar till, ett djur som försöker fly) och ett specifikt ljud (skott, skrik, ovarsam eller våldsam hantering, osv.). Ljudupptagning är en väsentlig del av övervakning av djurskyddet. Detta behöver därför finnas med i kamerabevakningssystemet. Hur djuret vokaliserar är en indikator för djurets beteende och mående före, under och efter bedövning och avblodning.

SLU kan se att dessa inspelningar inte enbart blir ett verktyg för kontrollmyndigheterna utan även en resurs för slakterierna i deras arbete med att kvalitetssäkra sin djurhantering och sitt djurskydd, då filmerna kan användas i samband med t.ex. egenkontroll och i utbildningssyfte.

Frågan ligger inte inom den nu aktuella remissen, men SLU kan konstatera att nuvarande uppdelning där två olika myndigheter (Livsmedelsverket och länsstyrelserna) ansvarar för djurskyddskontrollen på slakterierna inte är optimal. Den nuvarande situationen med avsaknad av data med avseende på det exakta antalet slakterier inklusive fjäderfä och kaniner under 10 000 djur per år skulle kunna åtgärdas med att nationellt register över godkända och registrerade anläggningar upprättas. Detta skulle vara till hjälp även för att myndigheter längs hela livsmedelskedjan skulle kunna öka effektiviteten i kontrollen och uppnå målen

med riskbaserad kontroll i sin helhet. Hur djuren hanteras inför slakten är oftast kopplat till den kultur som råder i slakteriet, inte hur stort eller litet slakteriet är.

Specifika synpunkter

SLU instämmer i att kamerabevakning kommer att kunna vara till nytta både på stora slakterier - där den veterinära bemanningen (officiella veterinärer, OV) är god, men OV ändå inte kan se allt som pågår samtidigt - och på de slakterier där verksamheten är av förhållandevis liten omfattning, där den officiella veterinären inte alltid är närvarande medan slakt pågår (d.v.s. veterinären lämnar anläggningen direkt efter besiktningen av de levande djuren, och ser därför sällan drivning, bedövning eller avblodning) (sid 15). Detta gäller oavsett djurslag eller omfattning, så länge det rör sig om annat än slakt i hemmet för privat konsumtion. Beträffande andra undantag enligt EU-förordning 1099/2009, d.v.s. de mindre fjäderfä- eller kaninslakterier som i Sverige idag har kommunal tillsyn (d.v.s. inte ligger under SLV/officiella veterinärer) så anser SLU att även dessa bör omfattas av lagstiftningen gällande kamerabevakning (sid 16). Detsamma gäller mobila slakterier eller slakt på härkomstgård. Detta eftersom även små slakterier, mobila slakterier och slakt på gård kan innebära omfattande djurskyddsrisiker. För att kunna genomföra förslaget kan det bli nödvändigt att upprätta ett nationellt register över godkända och registrerade slakterianläggningar, vilket även skulle vara positivt för effektiviteten i den offentliga kontrollen.

1 §, sid 141, Här nämns "...de djur som hanteras i lokalerna". SLU föreslår att detta ändras till "...de djur som hanteras på anläggningen" (jmf användning av ordet anläggning i 4 §). Denna ändring är viktig eftersom vissa slakterier, t.ex. renslakterierna och anläggningar där hägnat vilt slaktas, ofta stallar upp och driver djuren utomhus, i fällor eller paddockar. Även dessa områden bör då omfattas av kraven på kamerabevakning, även om de inte utgör "lokaler".

4 §, sid 142, Enligt förslaget ska ett slakteri bedriva kamerabevakning av alla de områden på anläggningen där levande djur hanteras eller hålls, inklusive områden för avlastning, uppställning, drivgångar samt områden för bedövning och avblodning, under all tid som där finns levande djur.

SLU anser att det är mycket viktigt att kamerabevakningen täcker hela linjen fram tills det att djuret är bedömt och konstaterat dött. På flertalet slakterier sker denna kontroll från en sådan position att den inte skulle rymmas i samma bildruta som själva avblodningen. För att säkerställa en likvärdig bedömning av vilka moment som ingår i "avblodning" och "levande djur", bör man ha en tydlig slutpunkt och gräns för vad som är "hantering av djuren efter slakten". Detta kan läggas in i paragrafen, alternativt kan man i definitionen klargöra att "levande djur" är hela vägen fram till att en kontroll gjorts av att djuret är dött.

5 §, sid 142. Utredningen föreslår inspelning av rörliga bilder, men inte ljud. SLU vill poängtera att filmmaterial med ljud ger mycket mer information än vad film

utan ljud gör, och att det därför är nödvändigt att låta ljud ingå i inspelningen för att erhålla en fullvärdig information.

Höga och/eller oväntade ljud kan i sig vara en stressfaktor för djuren (buller, plötsliga skarpa och skrämmande ljud, och så vidare) och kan därför i sig vara relevant även om en sådan inspelning inte omfattar mätning av själva ljudnivån (dBA), vilket får göras på annat sätt. Huvudsyftet med att spela in även ljud är att kunna korrelera människors och djurs reaktioner till olika ljud, t.ex. ”en människa som ses slå ett djur – man hör djuret skrika”, eller ”ett skarpt ljud – djuren visar tecken på skrämning”, vilket kan vara till stor hjälp i bedömningen av vad som har försiggått. Även människans reaktioner, såsom högljudda röster och skrik, kan relateras till djurs beteende. Att på en tyst film bedöma om ett djur är medvetlöst eller ej kan i vissa fall vara mycket svårt, medan vokaliseringar, d.v.s. att djuret ger ifrån sig läten, (skriker/råmar/bråker osv) är ett entydigt tecken på medvetande, bara för att nämna ett exempel.

Om man inte är beredd att ställa krav på obligatorisk ljudupptagning överallt, så bör det i alla fall vara obligatoriskt vid indrivning till bedövningsplatsen (sista metrarna av drivgången), bedövning och avblodning. Sista delen av drivgången, in till bedövningsplatsen, är ofta den mest kritiska platsen sett till risker för otillåten hantering av djur, och därför bör det finnas ljudupptagning även där. I utredningen nämner man att ljudupptagning skulle kunna försvåra att rekrytera personal med rätt kompetens – det vore intressant att veta vad man grundar detta påstående i. Det blir kanske försvårat att rekrytera överlag, men varför specifikt de med rätt kompetens? Tvärtom borde det vara personal med rätt kompetens som inte räds en ljudupptagning, snarare än de med ”fel” eller bristande kompetens.

6 §, sid 142. De inspelade bilderna ska bevaras i två månader från inspelningstillfället. Bilder som är föremål för ett föreläggande får inte raderas innan de lämnats över i enlighet med föreläggandet.

Med tanke på den komplexa ansvarsfördelningen som råder mellan kontrollmyndigheterna, och resursbristen hos myndigheterna där ärenden tyvärr inte alltid kan hanteras snabbt, så är två månader en kort tid. SLU föreslår att inspelningarna ska bevaras i minst 3 månader för att säkerställa att inget raderas som sedan skulle ha kunnat komma till nytta.

Angående möjligheten att ge undantag för mycket små anläggningar eller djur som slaktas i hägn är SLU:s bedömning att riskerna för det enskilda djuret – som är det lagen avser att skydda – inte är mindre på dessa anläggningar. Om slakterierna erhåller ekonomisk kompensation för att införskaffa utrustningen, bör det inte vara oproportionerligt att kräva kameraövervakning även på mindre anläggningar samt vid avlivning i hägn, i vart fall om slakt pågår utan att Livsmedelsverkets personal är närvarande. Det finns flera exempel på incidenter vid avlivning av t.ex. bison i hägn, där kameraövervakning hade kunnat vara oerhört värdefullt för bedömning och som eventuellt bevismaterial. Dock kan det finnas utrymme för mer flexibilitet

avseende antal och placering av kameror i dessa fall – t.ex. är det kanske inte nödvändigt att ha permanenta kameror installerade utan man kan använda enklare, tillfälliga lösningar. Gränsdragningen för vilka som skulle undantas helt och inte kan dock vara svår att göra på ett likvärdigt sätt.

Tilläggas kan att inspelat material kan användas vid internutbildning på respektive slakteri för att vid behov framledes stärka djurskyddet.

Beslut om detta yttrande har på rektors uppdrag fattats av dekan Rauni Niskanen efter föredragning av koordinator Linda Ferngren. Innehållet har utarbetats av professor Lotta Berg vid Nationellt Centrum för Djurvälstånd och institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd, doktorand Ida Brandt vid institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd samt universitetsadjunkt Frida Lundmark Hedman vid institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd.

Rauni Niskanen

Linda Ferngren